

Com millorar l'ESO

Uns quants professionals de l'ensenyament, sota els auspicis del Grup FUS (Fundació Jaume Bofill i Fundació Serveis de Cultura Popular), redacten un llibre amb trenta propostes concretes per a millorar l'educació secundària obligatòria (ESO). L'educació en valors hi té un paper rellevant.

El canvi que ha dut la reforma educativa allargant dos anys l'escolaritat obligatòria ha fet realitat una vella reivindicació del món de l'ensenyament. Aquest canvi, com que no col·loca l'alumnat en vies divergents, representa una contribució a la igualtat d'oportunitats. Ara, com tota novetat, deslloriga algunes coses: a les aules hi ha més heterogeneïtat que mai i alguns grups hi han esdevingut particularment complexos. És a dir, que cal fer-hi molts ajustos, abans que la reforma no pugui servir als seus objectius.

Trenta idees, trenta propostes. La preocupació per aquest fet en la comunitat educativa ha estat compartida des del principi pel Grup de Fundacions FUS, que ha mostrat, en tota la seva trajectòria, una acusada sensibilitat per les qüestions de l'ensenyament. Ja fa temps que el Grup FUS estimula tot d'iniciatives sobre el món educatiu, especialment quant a l'aplicació de la reforma i a l'educació en valors.

Tot seguint aquesta línia el Grup FUS ha incitat una quinzena de professionals de l'educació secundària i de la pedagogia a preparar un llibre —actualment en la fase final de redacció— que conté trenta propostes per a millorar l'educació secundària actual. Aquestes propostes són, de fet, trenta idees-força que sintetitzen aspectes essencials que poden contribuir a una millor educació de l'alumnat en uns anys particularment significatius de la seva vida acadèmica i personal, atès que coincideixen amb l'etapa de l'adolescència. Cadascuna d'aquestes trenta propostes defuig la vaguetat que a vegades solen presentar certes teoritzacions. Així hom ha optat per desenvolupar cada punt amb concrecions, exemples i informacions singulars que configuren un contingut sòlid.

Les trenta propostes s'han agrupat en quatre blocs temàtics. El primer és dedicat a l'ESO i als seus protagonistes; el

segon, al procés d'ensenyament i d'aprenentatge; el tercer, a l'organització de la feina i a la convivència; i el quart, a l'organització dels centres, a la seva relació amb l'entorn i a la política educativa. Cadascuna de les propostes toca un tema diferent que pot anar d'aspectes més tècnics de gestió del centre als continguts a tractar.

Educació en valors. L'educació en valors és un d'aquests trenta punts. Tot i ai-

ARXIU / RAFA GIL

xí, és obvi que la seva importància va més enllà de ser una sola proposta, perquè el seu contingut n'impregna d'altres, com la convivència i la disciplina o la diversitat cultural i, en definitiva, l'esperit mateix de la relació entre tots els membres de la comunitat acadèmica, siguin ensenyants o alumnes.

Una de les intencions de la nova ESO és, precisament, de donar un pes important a l'educació en valors. De tota manera, els sectors més sensibles —i precisament per això més crítics— de l'ensenyament han posat en relleu que en el dia a dia de molts centres les matèries són l'única prioritat. Aquesta és una de les disfuncions de l'aplicació de la reforma que les trenta propostes volen ajudar a pal·liar. Es tracta de valors no ortodoxos

ni tancats, sinó nascuts del diàleg i sobretot de l'acceptació de les idees de l'altre.

Tot i les reticències d'alguns ensenyants, que s'estimen més de fer classes sobre els programes establerts i prou, també és cert que són nombrosos els centres catalans en els quals s'han dut a terme experiències d'educació en valors. Algunes d'aquestes experiències han estat recollides pel llibre *Cròniques per a una educació democràtica*, publicat per Eumo Editorial i promogut pel Grup FUS.

Una de les experiències més significatives que s'hi poden llegir és la viscuda en un institut de Badalona. Es tracta d'una mostra palpitant del fet que, adesiara, l'educació en valors pot ser una prioritat absoluta, més i tot que no l'ensenyament d'unes matèries, fet que en subratlla la importància

De la violència al diàleg. El IES Badalona 9, un institut públic d'Ensenyament Secundari del barri de Sant Roc, es va posar en marxa el curs 1991-92 com a centre experimental de Reforma. Resultat d'un urbanisme agressiu, i aïllat de la resta de la ciutat per l'autopista i tot d'espais industrials, aquest barri ha condicionat, per la seva configuració, la vida dels seus habitants.

Quan van començar les classes en aquest centre, el professorat es va trobar amb un alumnat que, d'una banda, no acceptava les normes bàsiques de conducta escolar i que, d'una altra, hi manifestava el seu rebuig de la manera més primària. De fet, abans de transmetre coneixements, el que calia era fer de l'institut un lloc on es pogués desenvolupar la seva activitat bàsica. La celebració de festes tradicionals: castanyada, carnestoltes, Sant Jordi..., va suscitar comportaments positius. El balanç del primer any és que, si l'alumnat va adquirir pocs dels coneixements establerts pels programes, en canvi, va començar a entendre de forma majoritària que hi havia una

forma possible de vida sense conflictes sistemàtics i agressions, fet que ja era un pas endavant.

El segon curs el conflicte va persistir, però va disminuir notablement el volum d'insults i baralles o de vandalisme —tot i haver-hi episodis puntuals, amb passos enrere—. Però a poc a poc es va anar establint un pacte pel qual els alumnes acceptaven el rol dels mestres i el seu, amb què s'obria el camí de la normalització. El professorat tenia molt en compte, per la seva banda, que calia insistir en el procés, més que no pas en els resultats, i reforçava amb missatges positius la baixa autoestima de molts alumnes, de manera que un error d'aprenentatge no es convertís en un retret personal.

En aquest laboriós procés d'educació, un dels elements que també s'hi van introduir va ser la integració dels alumnes en la vida institucional del centre perquè no tinguessin la sensació que aquesta es decidia sense tenir-los en compte. Així, per exemple, l'avaluació es convertia en una sessió de treball conjunta entre alumnes i professors, en què els primers podien participar en els raonaments que conduïen a una decisió determinada. De fet la idea de fons era sempre la mateixa: tot conflicte pot ser sotmès a debat.

Evidentment amb l'arribada de nous alumnes els problemes sorgeixen de nou, però amb la diferència que amb el pas dels cursos ja no es parteix de zero. Cada cop se saben millor els patrons de conducta i les fases de socialització. L'experiència de Badalona demostra que hi ha una via entre l'autoritarisme i la permissivitat absoluta i que aquesta demana la tolerància, la convivència i la participació.

Vida i mort. Si el cas de Badalona mostra una situació límit, i per això mateix força il·lustrativa, hi ha experiències d'educació en valors que se situen en un context més normalitzat, però no pas menys interessant. En els dos casos que explicarem, la socialització no hi és problemàtica i això permet de treballar-hi a fons qüestions més concretes.

A l'escola Vèdruna de Barcelona es va portar la qüestió de la mort a les aules en el marc de l'assignatura de filosofia (edat, de setze a divuit anys) per motivar les reflexions de l'alumnat, reflexions inevitablement vinculades a una vivència ètica i, per tant, als valors. El tema es va centrar en quatre experiències: un treball escrit sobre la novel·la d'Aldous Huxley *Un*

món feliç, un debat sobre l'obra de teatre *El dret d'escollir*, que versa sobre l'eutanàsia, acompanyat de la lectura i comentari d'articles favorables i contraris a aquesta possibilitat; una activitat sobre el valor de la solidaritat amb relació al sofriment i, finalment, una clarificació de valors al voltant de la mort i el sofriment en què s'havien de completar frases inacabades que servien perquè aflouessin les conviccions més profundes sobre el tema.

L'objectiu d'aquesta experiència és de no amagar les realitats ni les situacions que la vida plantejarà als alumnes i de contribuir, d'aquesta manera, a la seva formació integral de persones. L'alumnat no aprèn només a pensar sobre la mort, sinó molt especialment sobre la vida. El conjunt d'activitats no té una clara finalitat avaluativa, com seria el cas d'alguns altres aprenentatges, però serveix per copsar les actituds i el creixement personal quan l'individu s'encara amb problemes fonamentals i de vegades massa silenciats.

Els valors de la ciència. En un moment històric en què l'avenç científic tendeix a considerar-se un bé per ell mateix, desvinculat de tot altre element, l'experiència que va dur a terme el centre Charles Darwin entre alumnes de tretze a catorze anys el 1995-96 (abans setè i vuitè d'EGB, ara primer i segon d'ESO), tot relacionant la ciència amb els valors, resulta particularment destacable.

L'experiència —duta a terme en l'àrea de ciències experimentals— es va centrar en l'anàlisi dels valors que l'alumnat considerava que tenien la ciència i els seus protagonistes, els científics. Respecte a

la imatge dels científics, les respostes reproduïen un conjunt de clixés sobre l'home de bata blanca, afavorides sens dubte pels mitjans de comunicació. Aquests clixés foren sotmesos a debat i anàlisi. Pel que fa a la ciència, l'alumnat es va encarregar de fer una enquesta sobre la visió que en tenien familiars i veïns; va treballar dossiers que posaven en relleu els grans descobriments en el seu context social i el fet que determinats interessos econòmics i empresarials afavoreixen certs descobriments i no pas uns altres. A partir de tot això, els alumnes van anar copsant dues realitats: que la ciència no és tan neutra com a vegades pot semblar i que, si ho sembla tant, és pels tòpics que l'embolcalen.

Les experiències relatades són la prova que l'educació de valors es pot treballar tant en un àrea concreta com transversalment, i sobretot que els temes que aquesta educació suscita no són estranys a les inquietuds dels joves alumnes. Òbviament, el bon funcionament de l'ESO depèn de factors més complexos que sobrepassen l'àmbit estricte de l'educació (factors polítics, econòmics), tal com evidencien les trenta propostes presentades. De totes maneres, és difícil de pensar en un bon ensenyament que ignori l'educació en valors.

Albert Punsola

FUS Grup de Fundacions
 Provença, 324
 08037 Barcelona
 Tel. 93 458 87 00 – 93 458 30 04
 Fax 93 458 87 08 – 93 458 87 10
 fbofill@fus.org / fserveis@fus.org